

УДК 37.013.42

М. Г. Соляник

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА СІМЕЙ, ЯКІ
ОПИНІЛИСЯ У СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ:
ТЕХНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Термін „технології” є досить багатоаспектним. Термін походить від грецького слова „*tesche*”, що означає мистецтво, майстерність, уміння. Спочатку цей термін переважно використовувався у технічних та природничих науках і у виробничій сфері, сьогодні прийнятим є термін „соціальні технології”.

Технологію соціальної роботи можна розглядати як систему оптимальних способів регулювання соціальних відносин і процесів, життєдіяльності людей, які орієнтовані на соціальне обслуговування, допомогу і підтримку громадян, які знаходяться у складних життєвих обставинах [1].

Соціальні технології сьогодні розглядаються як метод управління соціальними процесам, спосіб діяльності, спеціально-організована галузь знань про способи та процедури оптимізації життя та діяльності людини в суспільстві [2]. Це певний спосіб досягнення суспільних завдань у соціальній сфері соціальних відносин, набір прийомів для досягнення соціально корисних цілей, сукупність способів, методів, засобів та прийомів організації людської діяльності [3].

Н. Стефанов трактує соціальні технології як діяльність, в результаті якої має бути досягнута поставлена ціль і відбутися зміни у об’єкті діяльності. М. Марков розглядає цей термін як спосіб реалізації конкретного процесу шляхом розкладання його на послідовні та конкретні операції і кроки, які мають обов’язково бути виконаними. А. Дикарева та М. Мирська під соціальними технологіями розуміють засіб керування, регулювання і планування соціальних процесів [4].

Питанню педагогічних технологій приділяли увагу А. М. Алексюк, В. І. Бондар, І. П. Підласий, І. Ф. Прокопенко, С. І. Гончаренко, М. Г. Стельмахович та ін.

Р. Х. Вайнола технології соціальної роботи розглядає як „сукупність форм, методів та прийомів, що використовуються соціальними службами, закладами соціального обслуговування, соціальними працівниками для вирішення завдань соціальної роботи” [5].

Соціально-педагогічні технології розглядаються у двох теоретичному, науковому та практичному, дієвому аспектах.

Найпоширенішими технологій соціально-педагогічної роботи з сім’ями, які опинилися у складних життєвих обставинах можна виокремити соціальний супровід, соціально-педагогічна підтримка, соціальне забезпечення, соціальне обслуговування тощо.

Соціальне забезпечення – система заходів, які пов'язані з задоволенням специфічних потреб осіб, що спрямовані на відновлення і збереження їх соціальних відносин та зв'язків, допомогу у захисті й охороні їх прав [6]. Це система допомоги, що має на меті підтримку рівня доходів [7].

На думку Кулачок Л. В соціальне забезпечення – національна система програм, виплат, послуг, яка націлена на допомогу людям в задоволенні їх соціальних, економічних, освітніх та інших потреб [8].

Прилипко С. М. розглядає „право соціального забезпечення як невід'ємну складову системи національного права. Основним завданням цієї галузі є регулювання суспільних відносин у сфері матеріального забезпечення і соціального обслуговування найбільш незахищених верств населення: пенсіонерів, інвалідів, громадян похилого віку, безробітних, хворих, самотніх громадян, сімей з дітьми, малозабезпечених сімей, громадян, постраждалих внаслідок техногенної катастрофи або стихійного лиха тощо” [9].

Сташків Б. І. у свою чергу вважає, що соціальне забезпечення – це види і форми матеріального забезпечення, що надаються на умовах, передбачених законом чи договором, зі спеціально створених для цього фондів особам, які через незалежні від них життєві обставини не мають достатніх засобів до існування [10].

Таким чином, соціальне забезпечення є одним з видів соціальної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах, бо ці сім'ї потребують додаткового захисту і підтримки. Головною метою в соціальному забезпеченні є урахування конкретного соціального призначення. Важливим принципом права соціального забезпечення є гарантованість рівня соціального забезпечення не нижче за рівень прожиткового мінімуму.

Технологія здійснення *соціального супроводу* сімей у складних життєвих обставинах прописано Наказі Міністерства України у справах сім'ї та молоді від 25.04.2008 №1795 „Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах” та Постанові Кабінету міністрів України від 21 листопада 2013 р. № 895 „Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів соціального супроводу сімей (осіб), які перебувають у складних життєвих обставинах”. Де визначено, що соціальний супровід є формою соціальної підтримки та передбачає надання конкретній особі чи сім'ї комплексу соціальних послуг.

І. Трубавіна під соціально-педагогічним супроводом неблагополучних сімей визначає довготривалу, різноманітну допомога різним типам неблагополучних сімей, спрямована на створення умов для усунення причин неблагополуччя (чи їх можливості компенсації), форсування процесу формування здатності сім'ї самотужки розв'язувати свої проблеми, долати труднощі, виконувати функції, реалізовувати свій

соціальний і виховний потенціал, права в суспільстві, корекцію і покращення внутрішньосімейних стосунків сім'ї із мікро- і макросередовищем [11].

Соціальний супровід сім'ї за І. Д. Зверєвою, О. В. Безпалько – це вид соціальної роботи, спрямованої на забезпечення оптимальних умов життєдіяльності сімей, дітей і молоді, шляхом надання необхідних соціальних послуг, допомоги та здійснення відповідних заходів. Його здійснює соціальний працівник, діяльність якого спрямована на підтримку сім'ї в різних видах її життєдіяльності, формуванні здатності сім'ї самотужки долати свої труднощі, надання допомоги сім'ям з метою розв'язання різних проблем.

Відповідно до законодавства соціальний супровід сімей має певні етапи:

- 1) початок здійснення соціального супроводу;
- 2) здійснення соціального інспектування;
- 3) складання комплексної оцінки,
- 4) складання плану соціального супроводу;
- 5) здійснення або реалізація соціального супроводу;
- 6) моніторинг;
- 7) завершення соціального супроводу;

Але, на жаль, опитування показало, що фахівці, які працюють сім'ями у складних життєвих обставинах не мають єдиного погляду на здійснення соціального супроводу. Це потребує додаткової роботи, що вибудовування певного алгоритму, технології соціального супроводу.

Узагальнюючи теоретичні та практичні напрацювання, вважаємо, що найефективнішим у роботі з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах є надання їй *соціально-педагогічної підтримки*.

Серед дослідників, які зверталися до розгляду поняття соціально-педагогічна підтримка можна виділити таких, як О. С. Газман, Т. В. Анохіна, А. Й. Капська, Л. Я. Оліференко, О. В. Безпалько, Л. М. Кулікова та ін.

Так, на думку О. Козлової, соціально-педагогічна підтримка полягає в створенні необхідних умов для позитивно спрямованої соціалізації. І розглядає її як комплекс заходів, що створюють можливість оптимізувати процеси освіти, навчання і виховання підростаючого покоління [12].

За Безпалько О. В. соціальна підтримка – це система заходів суб'єктів соціально-педагогічної роботи, спрямована на вирішення проблем осіб, які перебувають у складних життєвих обставинах шляхом надання їм допомоги чи необхідних видів соціальних послуг. Також соціальна підтримка – це система заходів, спрямована на створення умов, що дозволяють забезпечити соціальну захищеність людей [13].

В сфері соціальної політики ми зустрічаємо наступне визначення соціальної підтримки – система заходів з надання допомоги певним категоріям громадян, які тимчасово опинилися у важкому економічному

становищі (частково або повністю безробітні, молодь, що навчається тощо), шляхом надання їм необхідної інформації, фінансових коштів, кредитів та інших пільг [14].

Серед найбільш поширених видів соціальної підтримки виділяють матеріальну, психологічну, педагогічну, правову підтримку тощо.

Матеріальна підтримка надається шляхом виплат пенсій, компенсацій, допомоги на лікування та оздоровлення, забезпечення продуктами харчування, одягом, медикаментами тощо.

Психологічна підтримка спрямована на мобілізацію внутрішніх ресурсів клієнта, з метою зміни уявлення про безвихідь його становища, формування впевненості та мотивації щодо подолання почуття тривоги, психологічних комплексів, невпевненості в своїх силах, зміцнення активної, діяльнійшої особистісної позиції.

Педагогічна підтримка орієнтована на превентивну та оперативну допомогу дітям, сім'ї шляхом надання їм необхідної соціально-педагогічної інформації, проведення просвітницьких заходів, консультацій, бесід тощо.

Т. Анохіна під педагогічною підтримкою розглядає підбір і використання системи педагогічних засобів, реалізація яких забезпечує допомогу у самостійному індивідуальному виборі своєї поведінки, у подолання перешкод самореалізації у комунікативній, творчій та інших видах діяльності [15].

Правова або юридична підтримка здійснюється шляхом надання юридичних консультацій, проведення бесід з питань чинного законодавства, гарантій та пільг, здійснення заходів, спрямованих на захист прав та інтересів членів сім'ї, захист прав дітей, оформлення правових документів, представництво інтересів тощо.

За результатами дослідження, яке було проведене спільно з Державним інститутом проблем сім'ї та молоді у 2013 році, серед фахівців соціальної сфери, що працюють з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, соціально-педагогічну підтримку дітям переважно надають через соціально-педагогічну роботу (80 фахівців з 123 опитаних); батькам у формі підвищення обізнаності батьків щодо виховання та розвитку дітей (96 з 123 опитаних) та налагодження відносин з соціальним оточенням (63 фахівця). Також соціально-педагогічна підтримка сімей у складних життєвих обставинах здійснюється через оформлення документів (88 фахівців) та надання інформаційних матеріалів (86 фахівців). Велика увага приділяється наданні інформаційних послуг (97 фахівців), профілактичній (93 фахівця) та просвітницькій роботі (89 фахівців). Також фахівцям приділяється велика увага наданні гуманітарної допомоги та оформленні соціальних виплат (табл.1).

Таблиця 1

Розподіл відповідей фахівців соціальної сфери на питання «Які форми соціальної підтримки сім'ям у СЖО надають спеціалісти ЦСССДМ вашого міста/району» (кількість відповідей)

	Ніколи	Іноді	Майже завжди
Робота з дитиною			
Соціально-педагогічна робота з дітьми	6	37	80
Медичне обстеження дитини	17	70	36
Організація дозвілля дитини	14	52	57
Оздоровлення дитини/дітей	8	68	47
Соціально-психологічна робота з батьками			
Робота психолога з батьками	17	51	55
Підвищення обізнаності батьків щодо виховання та розвитку дітей	7	20	96
Участь батьків в групах взаємодопомоги	50	51	22
Налагодження відносин з соціальним оточенням	13	47	63
Юридична допомога			
Захист житлових та майнових прав	15	57	51
Оформлення документів	9	26	88
Юридична допомога, представництво інтересів	18	54	51
Надання інформаційних матеріалів	6	31	86
Матеріальна підтримка			
Отримання гуманітарної допомоги	11	49	63
Оформлення соціальних виплат	15	37	71
Оформлення пільг	23	45	55
Допомога у отриманні медичних препаратів	37	71	15
Інші види допомоги сім'ї			
Допомога у працевлаштуванні батьків/або одного із них	9	64	50
Консультації спеціалістів	7	52	64
Інформаційні послуги	8	18	97
Профілактична робота	5	25	93
Просвітницька робота	9	25	89
Перенаправлення сім'ї до державних та недержавних організацій для отримання допомоги у розв'язанні їх проблем	6	46	71

Отже, найбільш ефективною технологією роботи з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах є її соціально-педагогічна підтримка. Але для досягнення результату у роботі вона має здійснюватися не окремо на державному рівні, недержавному рівні, а ця робота має бути узгодженою і не дублювати одна одну.

Таким чином, на сьогодні у роботі з сім'ями, які опинилися у складних життєвих обставинах, для надання ефективної допомоги та соціально-педагогічної підтримки має бути налагоджена тісна співпраця з структурами, закладами, установами різних рівнів, а саме, державного та недержавного та широко використовувати волонтерство, як один з ресурсів у соціально-педагогічній підтримці. Мають бути розроблені технології соціально-педагогічної підтримки на різних рівнях.

Список використаної літератури

- 1. Тетерский С.В.** Введение в социальную работу. – М. : Академический проспект, 2001. – 496 с.
- 2. Соціологія:** словник термінів та понять / За заг.ред. Біленого Є. А., Козловця М. А. – К. : Кондор, 2006. – С.260.
- 3. Соціальна політика.** Словник: поняття, категорії, терміни. – Львів : Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім.Т.Шевченка, 2008. – С. 224-225.
- 4. Социальные технологии:** Толковый словарь / Отв.ред. В. Н. Иванов. – Москва – Белгород : Луч – Центр социальных технологий, 1995. – 309с.
- 5. Вайнола Р. Х.** Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика. Навчальний посібник / За ред. проф. С.О.Сисоевої – К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2008. – С. 9.
- 6. Соціологія:** словник термінів і понять / За заг.ред Біленького Є. А., Козловця М.А. – К.: кондор, 2006. – С.109.
- 7. Соціальна політика.** Словник: поняття, категорії, терміни. – Львів : Дослідно-видавничий центр Наукового товариства ім.Шевченка, 2008. –С. 225.
- 8. Кулачок Л.В.** Державна допомога сім'ям з дітьми як форма соціально-правового забезпечення. Дис... канд.. юрид.наук. 12.00.05 - трудове право, право соціального забезпечення. – Харків, 2003. – 167с.
- 9. Прилипко. С. М.** Предмет права соціального забезпечення : автореф. дис. ...д-ра юрид. наук : 12.00.05 / С. М. Прилипко. – Х., 2007. – 47 с.
- 10. Сташків Б.** Поняття права соціального забезпечення / Б. Сташків // Право України – 2000. – № 5. – С. 24–26.
- 11. Трубавіна І. М.** Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Науково-методичні матеріали. – К. : ДЦССМ, 2003. – 86 с.
- 12. Козлова Л. Н.** Введение в теорию социального воспитания / Л. Н. Козлова. – М. : Интерпракс, 1994. – 208с.
- 13. Соціальна педагогіка:** мала енциклопедія / За заг.ред. проф. І. Д. Зверєвої. – К., 2008. – 336с.
- 14. Гриненко А. М.** Соціальна політика : Навч. метод. посібн. – К. : КНЕУ, 2003. – 309 с.
- 15. Анохина Т. В.** Идеи и технологи педагогической поддержки в образовании США, Великобритании, Голландки / Т.В.Анохина // Воспитание и педагогическая поддержка детей в образовании: Материалы все рос.конф. / Под ред. О. С. Газмана. – М., 1996. – С.16-57.

Соляник М. Г. Соціально-педагогічна підтримка сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах: технологічний аспект

В статті на основі аналізу наукової літератури та результатів дослідження розглядаються технології роботи та соціально-педагогічної підтримки сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах. Приділено увагу термінам „технологія”, „соціальна технологія” та „соціально-педагогічні технології”. Соціально-педагогічні технології розглянуть у двох аспектах теоретичному, науковому та практичному, дієвому. Дається стисла характеристика соціально-педагогічним технологіям роботи з сім'ями у складних життєвих обставинах таким як соціальний супровід, соціальне забезпеченні, соціальна підтримка. Описується їх використання у роботі з сім'ями у складних життєвих обставинах.

Приділено увагу соціально-педагогічній підтримці та її видам: матеріальна, психологічна, педагогічна, правова підтримка.

Визначено та проаналізовано форми соціальної підтримки сім'ям у складних життєвих обставинах, які надають фахівці соціальної сфери ЦСССДМ.

Ключові слова: сім'я, сім'я у складних життєвих обставинах, соціально-педагогічна підтримка.

Соляник М. Г. Социально-педагогическая поддержка семей, которые оказались в сложных жизненных обстоятельствах: технологический аспект

В статье на основе анализа научной литературы и результатов исследования рассматриваются технологии работы и социально-педагогической поддержки семей, которые оказались в сложных жизненных обстоятельствах. Уделено внимание понятиям „технология”, „социальная технология” и „социально-педагогические технологии”. Дается сжатая характеристика социально-педагогическим технологиям работы с семьями в сложных жизненных обстоятельствах таким как социальное сопровождение, социальное обеспечение, социальная поддержка. Описывается их использование в работе с семьями в сложных жизненных обстоятельствах.

Уделено внимание социально-педагогической поддержке и ее видам: материальная, психологическая, педагогическая, правовая поддержка.

Определенно и проанализированы формы социальной поддержки семьям в сложных жизненных обстоятельствах, которые предоставляют специалисты социальной сферы ЦСССДМ.

Ключевые слова: семья, семья в сложных жизненных обстоятельствах, социально-педагогическая поддержка.

Solyanik M. G. Socio-Pedagogical Support for Families Who Find Themselves in Difficult Circumstances: the Technological Aspect

In the article on the basis of analysis of scientific literature and research results technologies of work and socially-pedagogical support of families that appeared in difficult vital circumstances are examined. Paid attention to the concepts „technology”, „social technology” and „socially-pedagogical technologies”. The compressed description is given to socially-pedagogical technologies of work with families in difficult vital circumstances such as social accompaniment social providing, social support. Their use is described in-process with families in difficult vital circumstances.

Most effective technology for working with families in difficult circumstances has its sotsyalno-pedagogical support. Paid attention to socially-pedagogical support and her kinds : material, psychological, pedagogical, legal support.

Certainly and the forms of social support are analysed to families in difficult vital circumstances that give specialist of social sphere

The report states that in working with families in difficult circumstances, to provide effective assistance and socio-pedagogical support should be close cooperation with agencies, institutions of different levels

Key words: family, the family in difficult circumstances, socio-pedagogical support.

Стаття надійшла до редакції 01.02.2014 р.

Прийнято до друку 28.02.2014 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Ваховський Л. Ц.

УДК 37.013.42:[159.964.225 – 053.6:2 – 5]

В. І. Степаненко

**ДІАГНОСТИКА СУГЕСТИВНОСТІ ПІДЛІТКІВ,
СХИЛЬНИХ ДО АСОЦІАЛЬНОГО ВПЛИВУ РЕЛІГІЙНИХ
КУЛЬТІВ**

Процес релігійного виховання віруючих передбачає, що їм цілеспрямовано і планомірно індоктринуються світогляд, світосприйняття, норми відносин і поведінки, які відповідають віровченню певної конфесії (віросповідання), в результаті чого у них формуються специфічні для тієї чи іншої конфесії ціннісно-нормативна система, особливості мислення і поведінки, стилю життя, а в цілому стратегії адаптації та поведінки у соціумі [1]. Відповідно до цього можна виділити просоціальний, асоціальний і антисоціальний релігійні досвіди. В даному випадку розглядаються асоціальні прояви цього процесу, що призводять до дезадаптації підлітків.